

Вертепна Я.В., здобувачка вищої освіти

першого (бакалаврського) рівня,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Подковенко Т.О., к.ю.н., доцент

ЛЮДИНА І ДЕРЖАВА У ФІЛОСОФІЇ ПРАВА Г. ГЕГЕЛЯ

Відомий німецький філософ Г. Гегель залишив для людства наукові надбання із філософії, історії, релігії, етики, права, естетики, педагогіки. В своїй «Філософії права» мислитель, опираючись на розроблений ним діалектичний філософський метод, усебічно проводив аналіз проблем взаємовідносин та взаємозв'язку суспільства, держави та людини.

Робота Гегеля «Філософія права» в перше була опублікована у 1820 р. Варто зазначити, що проблеми суспільства, політики, держави, права та законодавства завжди привертали увагу мислителя. Ще в студентські роки (1788–1793) він творчо освоював і осмислював досягнення попередньої правової та політичної філософії, особливо його цікавили погляди Платона, Арістотеля, Руссо, Канта, і представників французького й німецького Просвітництва

Тож, центральним поняттям у «Філософії права» виступає держава. «Держава, – писав Гегель, – це є дійсність моральної ідеї – моральний дух як очевидна, ясна субстанційна воля, котра мислить та знає себе, виконує те, що вона знає». [1, с. 507].

Філософ називав державу «земним Богом», «втіленням моральної ідеї». У його філософії держава розглядається як носій світового духу, розуму, основою та завершальним етапом морального життя суспільства. В своїй праці Гегель використовує різні формулювання держави: як конкретного та вищого права, як ідеї свободи, як правового утворення, як єдиного організму та як конституційної монархії [2].

Держава ж, на думку Гегеля, – це саме результат творіння світового розуму (ідеї, духу), який знаходиться у постійному та безперервному русі. Саме у державі, на думку Гегеля, і відбувається вирішення та зняття всіх протиріч. На

його думку, вищий обов'язок державної влади полягає саме в стеженні за тим, аби приватні інтереси не перевищили загального блага. Держава є метою та підставою існування як людини, так і сім'ї та громадянського суспільства.

В даному випадку мова йде не про історичну державу, а про саму ідею держави, тобто надається його філософська та сутнісна характеристика. Тому держава й є дійсністю моральної ідеї, як важливої сфери всезагального, і значить, розумного. Для того щоб усвідомити роль держави в філософії Гегеля, достатньо згадати цитату із його роботи «Філософія права»: «держава – це хода Бога в світі» або «немає нічого святішого та вищого, аніж державний спосіб мислення» [3, с. 263].

В той же час Гегель говорить і про реальність держави та її емпіричні прояви. Він говорить про те, що держава не вважається витвором мистецтва; вона є в світі, а значить в сфері свавілля, випадковості та помилки; дурна поведінка може внести корективи в різні його сторони.

Особа та держава розглядалися Гегелем, як дві важливі сторони одного й того ж явища – моральної свободи, адже свобода особи проявляється у служінні всезагальному й проявом такого всезагального й виступає держава. В емпірично існуючих держав є маса недоліків, проте це не змінює сутності філософського підходу [4].

Ідея держави, на думку філософа, означає перш за все те, що у державі знаходять своє поєднання всезагальне та особливе. Дійсність держави проявляється в тому, що інтерес цілого реалізується при розпаді на особливі індивідуальні цілі. Дійсність завжди вважається єдністю всезагальності та особливості; розкладення всезагальності саме на особливості, котрі представляються самостійними, хоча вони містяться та зберігаються у середині цілого проте у відсутності єдності саме вони і позбавляють державу дійсності [3, с. 263].

Взаємовідносини людини і держави Гегелем розглядаються в двох аспектах: відносини у державі та відносини у громадянському суспільстві. Діяльність кожної людини у суспільстві, як правило, здійснюється в формі зіткнення та боротьби суперечливих інтересів. Громадянське суспільство показує сферу

індивідуальних інтересів, які подекуди призводять саме до боротьби усіх проти всіх. В зіткненні особистих інтересів і проявляється діалектика всезагальних зв'язків та взаємовідносин індивідів, суспільних потреб людей та способів їхнього задоволення. Філософ замислюється над проблемою того, як уникнути конфліктів та боротьби в суспільстві, та як гармонізувати такі відносини й приходять до висновку, що лише держава і є гарантом забезпечення прав та свобод людини й гармонійного розвитку суспільства в загальному.

Людина ж отримує своє справжнє існування лише в статусі громадянина держави, коли інтереси держави є власними інтересами. Гегель висловлюється проти ліберального положення про те, що держава існує саме для захисту інтересів одиничних людей, їхньої власності та особистої свободи. Проте, насправді саме відношення держави до індивіда абсолютно інше; адже воно має об'єктивний дух, як і сам індивід володіє об'єктивністю та моральністю лише настільки, наскільки він є членом держави [5, с. 42]. Держава в Гегеля не виступає як сила, яка пригнічує людську індивідуальність. Це поняття в котрому існують окремі індивіди, сім'я та громадянське суспільство, їхні інтереси й права тут отримують розумність та дійсність.

Отже, держава поєднує в собі принципи сім'ї та громадянського суспільства, адже являє собою вищу ступінь розвитку об'єктивного духу. У державі відбувається поєднання прав та обов'язків. Індивід, виконуючи свої обов'язки саме перед державою, одночасно й здійснює свої права й таким чином досягає свободи. Гегель вважає, що індивід повинен якимсь чином знаходити у виконанні свого обов'язку і свій власний інтерес, та своє задоволення або розрахунок, виходячи з його відношення до держави в подальшому для нього має виникнути право, завдяки котрому всезагальна справа стане його власною, тобто особливою справою.

Таким чином, держава, за Гегелем, виражає всезагальну волю та захищає всезагальний інтерес. Гегель у державі бачить організацію, головним завданням котрої є захист прав та свобод громадян і забезпечення стабільного правопорядку. Основна теза Гегеля – суспільство, держава та громадянин існують як одне ціле, вони свідомо тісно пов'язані між собою.

Література

1. Ряшко В.І., Ряшко О.В. Діалектика взаємозв'язку держави і громадянського суспільства у «Філософії права» Г.Гегеля. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична.* 2013. Випуск 4. С. 505–514.
2. Остапець І. Ідея свободи у філософії Г.Гегеля. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії.* 2017. Випуск 9. С. 26–33.
3. Павлова Т.С. Правовий статус держави у філософії Г.В.Ф. Гегеля. *«Гілея (науковий вісник)»: Збірник наукових праць. Серія: Філософські науки.* 2009. Випуск 25. С. 262–268.
4. Павлова Т. Пошук правової ідентичності особи у філософських поглядах Гегеля. *Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Культурологія.* 2011. Випуск 7. С. 315–318.
5. Сенченко О. Діалектика Гегеля філософський базис для ведення інформаційних війн у соціальних системах. *Вісник Книжкової палати.* 2015. № 6. С. 41–45.